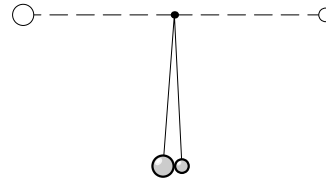

Úlohy 1. kola 50. ročníku fyzikální olympiády. Kategorie C

Ve všech úlohách počítejte s tíhovým zrychlením $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$.

1. Ráz kyvadel

Dvě kuličky o hmotnostech m , $3m$ zanedbatelných rozměrů jsou zavěšeny ve společném bodě na vláknech stejné délky. Kuličky vychýlíme z rovnovážné polohy s napnutými vlákny v navzájem opačných směrech o úhel velikosti 90° a poté je současně uvolníme (obr.1). Popište chování kuliček za předpokladu, že každý ráz kuliček je dokonale pružný.

Obr. 1

2. Pohyb po nakloněné rovině

Špalík položený na dolní konec nakloněné roviny se sklonem $\alpha = 25^\circ$ byl nárazem uveden do pohybu vzhůru po nakloněné rovině. Po určité době se zastavil a klouzal zpět dolů. Pohyb nahoru trval $t_1 = 1,20 \text{ s}$, pohyb dolů $t_2 = 3,00 \text{ s}$.

- Určete součinitel f smykového tření mezi špalíkem a nakloněnou rovinou, velikost v_0 počáteční rychlosti špalíku, velikost v_1 jeho rychlosti při návratu na dolní konec nakloněné roviny a největší vzdálenost d_m špalíku od dolního konce nakloněné roviny.
- Znárněte graficky, jak se měnila vzdálenost d špalíku od dolního konce nakloněné roviny v závislosti na čase.

3. Výtok kapaliny otvorem

Větší nádoba tvaru válce stojí na vodorovné rovině. Na boku má malý kruhový otvor o průměru d , jehož střed se nachází ve výšce h nad dnem. Do nádoby přitéká voda se stálým objemovým průtokem Q_V .

- Určete výšku H vodní hladiny v nádobě po jejím ustálení a velikost v_0 rychlosti, kterou pak bude voda vytékat otvorem.
- V jaké vzdálenosti L od nádoby bude vytékající voda dopadat na vodorovnou rovinu?
- Určete velikost a směr rychlosti $\mathbf{v}$ dopadu.

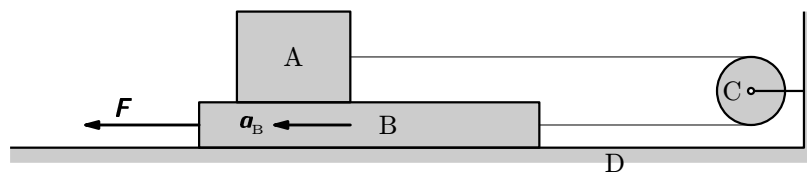
Řešte nejprve obecně, pak pro hodnoty $d = 4,00 \text{ mm}$, $h = 10,0 \text{ cm}$, $Q_V = 1,20 \text{ dm}^3 \cdot \text{min}^{-1}$. Odpor vzduchu zanedbejte. Vodu považujte za ideální kapalinu o hustotě $\rho = 1000 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$.

4. Soustava těles spojených vláknem

Soustavu těles na obr. 2 tvoří kvádr A o hmotnosti m_A , kvádr B o hmotnosti m_B , pevná kladka C zanedbatelné hmotnosti a dokonale ohebné neroztažitelné vlákno zanedbatelné hmotnosti. Součinitelé smykového tření mezi oběma kvádry a mezi kvádrem B a vodorovnou podložkou D mají stejnou hodnotu f . Na kvádr B působí stálá síla F ve směru nitě, tj. rovnoběžně s podložkou, která uvádí kvádr B do rovnoměrně zrychleného pohybu se zrychlením a_B .

- Vyjmenujte všechny síly, které působí na jednotlivá tělesa soustavy. Do obrázku zakreslete síly, které působí na kvádry A, B a na kladku rovnoběžně s podložkou.
- Určete velikost síly F .
- Určete sílu F_k , kterou působí stěna na osu kladky.
- Určete, jak by se musela zmenšit velikost síly F (označte ji F_T), aby pohyby kvádrů byly rovnoměrné.

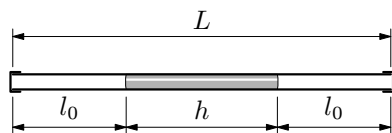
Řešte nejprve obecně, pak pro hodnoty $m_A = 1,00$ kg, $m_B = 2,00$ kg, $f = 0,35$, $a_B = 1,25$ m · s⁻².

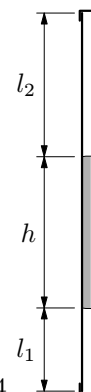
Obr. 2

5. Rtuťový sloupec v trubici

Ve vodorovné skleněné trubici stálého průřezu S , jejíž celková délka je L , oddělíme rtuťovým sloupcem délky h za atmosférického tlaku dva vzduchové sloupce stejné délky $l_0 = (L - h)/2$ a konce trubice uzavřeme (obr. 3). Pak trubici opatrně otočíme do svislé polohy a počkáme, až se teplota v celé trubici vyrovná s teplotou okolí. Atmosférický tlak během experimentu měříme rtuťovým barometrem, jehož rtuťový sloupec má výšku h_0 .

Obr. 3

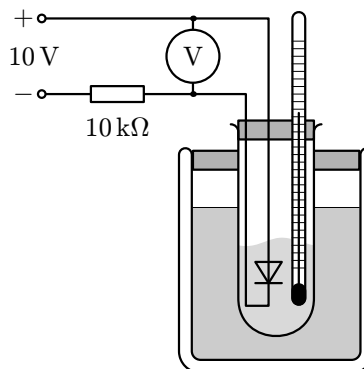
Obr. 4

- a) Určete délky l_1 , l_2 vzduchových sloupců ve svisle otočené trubici (obr. 4).
 b) Jakou délku by musel mít rtuťový sloupec v trubici, aby platilo $l_1 = l_0/2$?

Řešte nejprve obecně, pak pro hodnoty $L = 100$ cm, $h = 40$ cm, $h_0 = 76$ cm.

6. Praktická úloha: Polovodičová dioda jako senzor teploty

K vývodům menší křemíkové diody připájejte vodiče a zasuňte ji spolu s přesným teploměrem do zkumavky s malým množstvím silikonové vazelíny. Zkumavku ponořte do termosky s vodou, která slouží jako termostat (obr. 5). Diodu připojte ke stabilizovanému zdroji napětí přes rezistor, jehož odpor v kiloohmech je číselně roven napětí zdroje ve voltech. Napětí na diodě měřte digitálním voltmetrem. Polaritu zdroje volte tak, aby přechod PN diody byl zapojen v propustném směru. Napětí na diodě bude menší než 1 V a obvodem bude procházet téměř konstantní proud přibližně 1 mA. Měňte teplotu lázně a sledujte, jak se mění napětí na diodě v závislosti na teplotě. Měřte i v tajícím ledu a nakonec zkumavku umístěte do baňky s vařící vodou.

Obr. 5

Zpracování výsledků měření:

Výsledky měření zpracujte v Excelu. Změřené hodnoty zapište do tabulky a sestrojte graf, který zobrazí teplotu čidla jako funkci napětí. Ověřte, že tato funkce je lineární. Zvolte typ grafu *XY bodový*, podtyp *bodový* (tj. bez spojnice datových bodů) – zobrazí se soustava izolovaných bodů. Po kliknutí pravým tlačítkem myši na některý z nich zvolte z nabídky *Přidat spojnicí trendu*, dále *Typ trendu – Lineární*. V *Možnostech* zaškrtněte *Zobrazit rovnici regrese* a *Zobrazit hodnotu spolehlivosti R*. V grafu se zobrazí přímka a její funkční předpis. Můžete zkoušet i jiné typy trendu s cílem, aby spojnice trendu co nejlépe procházela datovými body a hodnota spolehlivosti se co nejvíce přiblížila k jedné.

Rovnici regrese pak přepište do fyzikálně správného tvaru. Posuďte, s jakou přesností lze použít toto pokusné zařízení k praktickému měření teploty.

7. Bazén

V domácím soukromém bazénu, který má vnitřní rozměry $6,2 \text{ m} \times 15,8 \text{ m}$, je hloubka vody $1,8 \text{ m}$. Teplota vody je $t_0 = 15 \text{ }^\circ\text{C}$, teplota vzduchu v hale je $t_1 = 25 \text{ }^\circ\text{C}$.

- a) Určete, kolik tepla by voda odebrala vzduchu za 1 hodinu. Teplotu vody a vzduchu považujte v tomto časovém intervalu za stálou. Součinitel $\alpha = 20 \text{ W} \cdot \text{m}^{-2} \cdot \text{K}^{-1}$.
- b) Protože se v hale udržuje stálá teplota vzduchu, je vhodné vodu v bazénu zahřát na stejnou teplotu. Určete výkon tepelného průtokového zařízení, udržujícího cirkulaci a ohřev vody, aby se zvýšení teploty vody podařilo dosáhnout v odstavce přes noc a dopoledne, tj. během 18 hodin. Měrná tepelná kapacita vody je $c = 4180 \text{ J} \cdot \text{kg}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$, hustota vody je $\rho = 1000 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$.
- c) Kolik méněkvalitního uhlí o výhřevnosti $H = 12,5 \text{ MJ} \cdot \text{kg}^{-1}$ na ohřev vody elektrickým ohřívacem padne, je-li účinnost elektrárny 36 % a účinnost tepelného zahřívání je 85 %?
- d) Stěny bazénu a dno jsou betonové o tloušťce $d_1 = 12 \text{ cm}$ a oddělují vodu o teplotě $t_1 = 25 \text{ }^\circ\text{C}$ od okolní půdy o teplotě $t_2 = 5 \text{ }^\circ\text{C}$. Kolik tepla by stěnami a dnem uniklo za 1 hodinu, za 1 den? Jaký tepelný výkon musí mít zařízení, aby tento únik tepla byl kompenzován? Součinitel tepelné vodivosti betonu $\lambda_1 = 0,82 \text{ W} \cdot \text{m}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$, přestup tepla neuvažujte.
- e) Ve snaze zlepšit tepelné podmínky byl betonový korpus obklopen tepelnou a vodovzdornou izolací tloušťky $d_2 = 5 \text{ cm}$ se součinitelem tepelné vodivosti $\lambda_2 = 0,11 \text{ W} \cdot \text{m}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$. Jak se změní údaje v části c) úlohy?
- f) Vysvětlete alespoň slovně, proč na rozdíl od tohoto bazénu voda v liti-
nové vaně na koupání ($\lambda_3 = 52 \text{ W} \cdot \text{m}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$) chladne podstatně rychleji. Uveďte několik důvodů a pokuste se alespoň v některém případě vyjádřit důvody i užitím fyzikálních zákonů.